

axon. II.
42

IVSTI ISRAELIS BEYERI
Freyberga-Hermunduri,

ORATIO

De

BIBLIOTHECA FREYBERGENSI,

Qua in

Illustri Procerum Panegyri

XV. Calend. Ian. A. R. S. clō Io ccxvi

Musis Altenburgensibus
vltimum dixit Vale.



Adnexa est

B. TOB. Liebens

INSCRIPTIO

eiusdem argumenti.

ALTENBURGI,

Apud Io, Ludou. Richter, Typogr, Aul.

VIRO
SVMME REVERENDO AMPLISSIMO
EXCELLENTISSIMO
DOMINO
CHRISTIANO LEHMANNO
DOCTORI THEOLOGO CELEBRATISSIMO
PASTORI PRIMARIO ECCLESiarVM FREYBERGENSIVM
VICINARVMQVE
SVPERINTENDENTI
ET ANNIS ET MERITI GRAVISSIMO
NEC NON
VIRIS PRAENOBILISSIMIS AMPLISSIMIS CONSVLTISSIMIS
ET PRVDENTISSIMIS
DOMINIS
CONSVLI REGENTI
ET
EXCONSVLIBVS
PRAETORIBVS
SCABINIS ET SENATORIBVS
REIPVBLICAE FREYBERGENSIS
DOMINIS
PATRONIS AC MECAENATIBVS
SVBMISSA ANIMI VENERATIONE
AETERNVM DEVENERANDIS.
PRIMITIAS HAS STVDIORVM
IN
DEVINCTISSIMI ANIMI DOCUMENTVM
D. D. D.
IVSTVS ISRAEL BEYERVS.

Iuua IESV Benignissime!



Sistor Vobis, non tam meo ausu, quo non vti soleo, quam illorum iussu, quorum auctoritas penes me et magna est, et esse debet. Sistor, inquam, in tam illustri Illustrium et Excellentissimorum virorum conspectu, vt distribuam nunc inter Vos grati animi, quas collegi, tesseras, inque publica panegyri aeternum illis debendi reum me profitear, quorum benignissimae, quas exosculator, manus multa et innumera propemodum per integrum ferme triennium in me, indignum quidem, non immemorem tamen aut ingratum, beneficia heic contulerunt. Et cum nemo facile ex mente *Pbaedri*, auctoris fabularum facetissimi, eum, qui laesit, recolat locum, istius contra, vbi factum bene nobis est, satisque commoda feliciter res nostras gerendi data occasio fuit et facultas, recordari merito cum summa animi voluptate consueuerint homines, me quoque adprime iuuat, vel breuissimis hic meminisse, quicquid grati, quicquid iucundi, (nam tristia aut molesta multa neque noui neque expertus sum) quae immensa DEI bonitas est, heic praeter spem mihi et expectationem euenerunt. Posssem enim nisi deterreret me et rei maiestas et virium mearum inopia, posssem, inquam, in deuotissimi saltem animi memoriam adpellare Vobis Serenissimum FRIDERICVM Vestrum; posssem quoque et Mecaenatum gratiam, qua res meas, parentum orbitate nimium labefactas, mirifice suffulserunt; posssem, inquam, eorum quoque humanitatem et amorem plane singularem ad caelum vsque, nisi linguae balbutientis obstaret difficultas, efferre laudibus, quorum fide et dexteritate rudior meus, qui erat antea, animus, quantum per ingenii mei tenuitatem ipsis licuit, ad solidiorem virtutis litterarumque liberalium, libero homine dignarum, doctrinam diffictus solertissime est et efformatus. Posssem etiam vel ipsius loci dignitatem et eminentiam, inque ea illustre hoc bonarum artium sacrarium, amplissimum piarum mentium seminarium, nobile admodum virtutis et pietatis delubrum, fusius nunc commendare, si vlla in me esset dicendi facultas. Nec reticenda, credo, mihi fuerit vestra, o! dulcissima Commilitonum pectora, vestra inquam amicitia, qua frui mihi beato heic contigit: quae si conflata est inter scholarum cancellos et arctiori amoris vinculo in discentium subselliis connexa, nihil eius recordatione perennius, nihil suavius postmodum esse solet. Sed nimis odiosam fore hanc rerum dicendarum prolixitatem, et neque temporis angustiam, neque Vestram, quanta quanta etiam sit, patientiam sufficere mihi, facile ipse augurari possum. Quare vela contraho, et id saltem, omissis aliis quam plurimis, pace Vestra, Auditores Illustres et Spectatissimi, nunc publice praedicare suscipio, quod hoc loco mihi beato contigisse et gaudeo et grata mente agnosco. Nam vel in prima felicitatis meae parte collocare soleo, me a teneris statim et primis studiorum meorum annis, adsueuisse rei, quam aiunt, bibliothecariae, et ad intimiorem suppellectilis, qua opus habent eruditi, litterariae notitiam fuisse admissum. Cum enim inuidendam prorsus solertiam et indefessum, cuius ipse ego sim testis oculatus, studium WIL. LISII nostri, Viri et Deo et Musis percarum, vt in caeteris omnibus, sic in eo versari et viderem et admirarer, vt ex Cimмериis non nisi, quibus delituerat adhuc, tenebris in lucem protraheret *Bibliothecam Scholasticam*, debitamque Maiorum laudem, et laudabile omnino eorum, a quibus colligi ista hic coepit, institutum a tinearum blattarumque iniuriis liberaret strenue; permisit Vir optimus et humanissimus pro eo, quo in me ferri eum semper intellexi, adfectu plane paterno, vt a manu ipsi essem in hac opera, et excuterem libros saltim, pulueremque iis abstergerem, quo premi miserandum in modum et tantum non opprimi eos et videbant et indolescebant omnes, qui harum rerum studio tanguntur. Ego interea dum iubeor haec agere doceorque, sensim sine sensu totus inescor his deliciis, et ne quid arrogantius de me ipse videar dicere, ardere incipio rei bibliothecariae amore, adeo vt et extra oleam hanc vagari, et de aliis, alibi quoque laudabiliter reconditis, librorum thesauris cogitare, eosque, cum oculis non liceat, animo saltem perlustrare, vel eminus praegestirem. Cum autem et alias iucundissima mihi esse soleat patriae meae recordatio, nec vltimas amoris et obleruantiae partes me debere huic ipsi,

B

Vrbi

Vrbi omnis aevi clarissimae, lubens profitear, eam quoque Bibliothecam amare coepi, quae in patria mea, dulcissimo solo, inque eius Gymnasio celeberrimo, solertissima SENATVS Amplissimi cura, non contemnenda quotannis capit incrementa. Quare et notui et confidentius gaudeo, tantam esse omnium Vestrum humanitatem, illustres et splendidissimi Auditores, tantam in me quoque propensitatem, vt nemo Vestrum vitio mihi vertat, si vel aliunde et e longinquo satis, ex metalliferis nimirum *Misniae* montibus in *Osterlandiam* tale dicendi argumentum, in vltimi speciminis vicem, in praesens repetam, quod nec ingratum Vobis, nec loco aut tempori absouum longe videatur. Nam et ipsius rei amoenitas, et memoria patriae dulcissima impulit me et excitauit, vt faciem *Bibliothecae Freybergensis* eiusque *Historiam* eo, quo possim ob ingenii tenuitatem, penicillo delineem Vobis, et breuiter exponam. Equidem eo nondum processu audaciae, vt quidpiam eos de re bibliothecaria docere sustineam, qui ob variarum rerum scientiam et omnimodam, qua clarent, doctrinam *Dionysio Longino* *) similes, omnium bonorum suffragio habeantur. Hic enim cum ad miraculum vsque floreret, et praestantissimae, prout tum erant tempora, doctrinae laudibus excelleret, dignus habebatur, qui *viuentis Bibliothecae* titulo insigniretur. Proinde cum de Bibliothecis nonnihil praefari suscipio, consistere mihi heic nonnisi inter viuentes Bibliothecas videor, quorum tamen frontes et oculi me ea persequi iubent, quae exorsus sum. Quare nihil amplius cunctor, aut longas per ambages exorsa conquirō, sed pace Vestra, Patroni Illustres et Excellentissimi, Fautores pereximii et singulari pietatis cultu deuenerandi, id Vobis excutiam, quod inter maxima, quibus abundat *Freiberga*, vrbs *Hermundurorum* nobilissima, ornamenta vel primo loco numerari velim. Habet enim alia adhuc plura, de quibus gloriatur *Freyberga*, nec est quod aliis cedat vrbibus, si vel amplitudinem illius vel sacrarum pariter ac profanarum aedium splendorem spectemus. Laudent alii vel situs amoenitatem, vel stupendas olim metallorum diuitias, quibus et inde a seculo post

A. 1169. Christum natum duodecimo, origines suas debet *Freyberga*, postquam *Otto* Diues, Marchio *Misniae*, ex redituum metallicorum abundantia, fundamenta huius vrbis adeo felici omine iecit, vt per paucorum etiam, qui sequebantur, annorum decursum, ciuium et incolarum numerus duo et triginta millia, septingentos, et sexaginta aequarent. Laudent etiam alii, et ea, qua par est ac decet, praedicatione concelebrent tumbasillas maxime illustres et splendidissima *Electorum Saxoniae* Mausolea, quibus *Freyberga* super-

A. 1541. bit, quibusque tam sacrata tantorum Heroum ossa inde ab *Henrici* Pii temporibus ad hunc vsque diem reconduntur. Ego omitto haec omnia, aliisque linguis et ingeniis excellentioribus, praedicanda relinquo, quae maiorem dicendi vim et abundantius ingenii flumen sibi exposcunt.

Expando potius *Freybergensis*, quam dixi, *Bibliothecae* Ioculos, indeque depromo, quae originem istius aequae ac librorum, in ea reconditorum, praestantiam atque originem nobis clariorem reddunt. Quod si vero ab vltima origine reperere *Bibliothecae* huius historiam volumus, reuertamur nos oportet ad sordida ista, quae adhuc perhorrescimus, et puluerulenta Pontificiorum scrinia, Sophistarum nonnisi et Scholasticorum quisquiliis olim referta, antequam penitus ea excutiebantur *Martini Lutheri* **) et *Philippi Melanch-*

*) ex Eunapio habet Thom. Pope Blount in Cens. Celebr. Auct. p. 200.

**) Ita enim ipse T. II. Altenb. p. 813. So haben auch die Stifft und Kloster vor Zeiten Libereyen angerichtet, wiewohl mit wenig guten Büchern. Und was es für Schaden gethan hat, daß man zu der Zeit nicht drob gehalten hat, Bücher und gute Libereyen zu verschaffen, da man Bücher und gute Leute gnug darzu hgte, ist man darnach wohl gewahr worden, daß leider! mit der Zeit dahin gefallen ist alle Kunst und Sprachen, und anstatt rechtschaffener Bücher, die tollen, unnützen, schädlichen Münch-Bücher, Catholiceu, Florista, Graecista, Labyrinthus, Dormi Secure und dergleichen Esels-Mist vom Teuffel eingeführet ist, daß damit die Lateinische Sprache zu Boden ist gangen, und nirgend keine geschickte Schule noch Lehre, noch Weise zu studiren ist überblieben. Und wie wir erfahren und gesehen haben, daß mit so viel Mühe und Arbeit man die Sprachen und Kunst, dennoch gar unvollkommen, aus etlichen Brocken und Stücken alter Bücher, aus dem Staub und Würmern wieder herfür bracht hat, und noch täglich daran sucht und arbeitet.

lanchthonis studio atque solertia, et ad genuinum ordinem atque vltim redigebantur. Nam etiam inter densissimas *) adhuc solidioris doctrinae tenebras collegerant homines isti pro sua, qua pollebant, sapientia libros aevi sui celebriores, inque certa locu-
lamenta reposuerant, quos recens id temporis enatae artis typographicae cultores **) in lucem protrahere omni nisu et contentione studebant. Cum autem vsu suo desti-
tuerentur haec Papicolarum studia, quae adhibebant in congerenda aliqua librorum far-
ragine, nouaque luce purioris elegantiorisque doctrinae felici fidere exorta, ad genuinos,
magisque gnaros harum rerum possessores redirent haec cimelia, nouo ordine, noua
saepius etiam sede, et ornari et augeri coeperunt. Quam felicitatem experta quoque
est *Bibliotheca Freybergensis*. Postea enim quam satis diu delituerat inter squalorem et te-
nebras sacrarii, quod erat in aede vrbis huius Cathedrali, luci exponi publicae, inque con-
clauae quoddam, satis aptum et pellucidum, aedibusque Gymnasii contiguum, SENATVS^{A. 1565}
Amplissimi auspiciis, transferri iuebantur libri, ***) quorum numerus postmodum, ab
Antistite id temporis rerum sacrarum summo, *Abr. Krautvogelio*, Theologo laudatissi-^{A. 1578.}
mo, cum cura initus est, traditusque duobus illis superioribus ea tempestate publice in
Gymnasio Freybergensi docendi Magistris, *Valent. Apelli*, et *Mich. Hempelio*, vt prospicerent
sedulo rei bibliothecariae, eamque adaugere omni modo tentarent. Nondum enim ma-
gnitudo illius et copia excreuerat eo tempore vltra septingentos, sex et triginta libros,

C

quorum

*) Sic enim Cl. Andr. Mollerus in Chron. Freyb. P. II. p. 128. inquit: Anno 1488. hat Joh. Stubenecker, Archipresbyter sedis Freybergensis den Prediger-Mönchen im Ober-
Closter, zum Anfange einer neuen Bibliothek, weil die alte im Brande mit verdorben
war, 50 Stück Bücher eines ansehnlichen Werths verehrt. Im Closter ist selbige
Zeit Matthias, Capitis Prior et Nationis Misnicae Vicarius, und Paul Klingenberg
suprior gewesen, man findet auch von diesen Büchern noch iezo etliche Stücke in der
Freybergischen Bibliothek auff der Schule, mit gedachten Archypresbyteri Nahmen
bezeichnet.

**) Iterum D. Moll. ibid. P. I. p. 129. recenset libros sequentes: als da sind: Psalmi Davidis A.
1457. Liber sextus Decretalium Bonifacii Octauo A. 1465. publiciret. An dem ersten
stehen hinten folgende Worte: Praesens Psalmorum codex, venustato capitalium
decoratus, rubricationibusque sufficienter distinctus ad inuentione arrificiose im-
primendi ac characterizandi absque calami vlla exaratione sic effigiat, et ad
Eusebiam Dei industrie est consummatus per Io. Fust ciuem Moguntinum et Pe-
trum Schoiffer de Gernsheim Anno Domini Millefimo CCCCLVII. in vigilia as-
sumtionis. An den Decretalibus stehet dieser Anhang: Praesens huius sexti Decre-
talium praeclarum opus alma in vrbe Moguntia inclitae nationis Germanicae,
quam Dei clementia tam alti ingenii lumine, donoque gratuito caeteris terra-
rum nationibus praeferre illustrareque dignatus est non atramento, plumali can-
na neque aerea, sed artificiosa quadam ad inuentione imprimendi s. characteri-
zandi sic effigiatum, et ad Eusebiam Dei industrie est consummatum per Io. Fust
ciuem, et Pet. Schoiffer de Gernsheim Anno Domini 1465. d. 17. Dec. Ferner
sind unter obgedachten Pergament-Büchern vorhanden, so Peter Schoiffer zu Mäynß
allein verfertigt: Decretum Gratiani cum rubricis Anno 1472. Decretales Gre-
gorii M. Papae A. 1473. Sextus Decretalium Bonifacii VIII. cum Constitutionibus
Clementis V. Papae Anno 1476. und etliche andere mehr. Welches zu notiren wie-
der diejenigen, die in öffentlichen Schrifften fürgeben, als wenn Johann Faust und Pe-
ter Schoiffer Anno 1466. die Off. Cic. zum allerersten tanquam primum impressoriae
artis opus gedruckt, dessen Exemplar in der Bibliothek zu Heydelberg gewesen, und
noch eins zu Augspurg seyn soll, und hochgehalten wird, wie in notis Salmuth in Pan-
cirollam und anderswo zu lesen. Inmassen auch etliche publice von sich schreiben,
als wenn Peter Schoiffer die Decretales Gregorii A. 1479. zum ersten mahl für sich
allein in Druck kommen lassen, da doch obbeniemte Stücke einanders ausweisen.

***) Die Bibliothek ist zuvorhin in der Thum-Kirche gewesen, oben in einem Gewölbe, wenn
man den grossen Wendel-Stein auff die hohe Bohr-Kirche gehet, nicht weit vom
Singe-Chor, von dannen sie Anno 1565. auff die Schule in das hinterste Auditorium
transferiret worden. Die Bücher sind meistentheils von den Canonics und Mönchen
nach der Reformation hinterblieben, und hat man dieselben Anno 1578. im Septembri
auff's neue inuentiret, und in einen Catalogum gebracht, darinne zwar mehr nicht als
736. Bände, doch etliche uhralte denckwürdige Stücke zu finden, so von den ersten In-
uentoribus und Anfängern der Buchdruckerey Johann Fausten und Peter Schoiffen
von Gernsheim, zu Mäynß auff Pergament in groß Fol. gedruckt worden, Id, ibid.

quorum numerus tamen nouis postmodum accessionibus sensim sensimque augetur, A.1604. Laudatur hic non iniuria posterisque commendatur maxime *Io. Hornicaci*, Philosophiae bonarumque artium Magistri et Poligraphi olim *Freybergensium* dexterrimi, cura et providentia, qua et ornare rem bibliothecariam et ordinare magis magisque elaborabat. *) A.1611. Et cum studia huius viri optimi pari ardore exciperet *M. Andr. Quellmalzius*, felicissimus gentis suae propagator, et Praeceptor Gymnasii meritissimus, non poterat non hoc palladium Musarum *Freybergensium* in tuto collocari, et eximia sperare incrementa, quippe cum et *Heluici Gartii*, Doctoris Theologi et Superintendentis ecclesiarum grauisissimi, cura accederet, seduloque calcar adderet *B. Quellmalzio*, vt indicem conscriberet librorum omnium, quem tamen, nescio quo praepedito fato, imperfectum reliquit. Equidem cum *Gartii* beatissimi successor *Abrab. Gensereffius*, qua de causa? non satis liquido constat, curam huius Bibliothecae et tutelam in se suscipere recusaret, diu quoque experta haec mutationem fortunae, ad angulos retrudi denuo et famam perdere insimulque spem incrementi tantum non omnem amittere videbatur. Nec demirabantur hoc adeo illi praecipue, qui temporum istorum aerumnas patriaeque, quibus conflictandum ipsierat, miseras vel tacita aestimatione secum pensitabant. Nam inter armorum strepitus, quibus patriae nostrae confinia non ita multo post personare incipiebant, in tignis omnino et superficie caritas librorum omnisque rei litterariae misere pendebat. Neque tamen plane exoleuerat in animis eruditorum, quos *Freyberga* tum fouebat, rei Bibliothecariae dignitas, adeo vt et medios inter vel in ipso Saxoniarum meditullio misere saeuientium Martis furores et horrifona bellorum murmura, ciuium honestorum aliquot fuisse constet, qui precibus adierunt patriae SENATVM Amplissimum de augenda denuo Bibliotheca, rogaruntque vt liberior iterum ad eam certis diebus adpertas aditus ipsis pateret. Quo facto cum solertissimi patriae Patres optime intellexissent, Bibliothecae suae decrementa vel inde facta haecenus iam, et adhuc metuenda esse, quod nemo certus fuerit, qui praesit huic rei curamque gerat continuam; ex suo etiam ordine elegerunt virum et integritatis et amoris in rem litterariam laude florentissimum, *M. Georg. Plattnerum*, Praetorem patriae dexterrimum, et prosapiae suae, quam reliquit, gloria adhuc quasi reuiuiscens, ex collegio autem scholastico, *Conrectorem* patrii Gymnasii celeberrimum, *M. Andr. Mollerum*, virum et mihi hic saepius non vno nomine laudandum, quos publica auctoritate constituebant Bibliothecarios et rei huius litterariae praefectos. Horum itaque cura et laudabili prorsus studio mirifice redintegrabatur spes adaugendae Bibliothecae: Libri omnes in suos ordines et, quas vulgo dicunt, facultates, decem inquam Classes, describebantur, eorumque indices et Catalogi decenti ratione concinnabantur. Quo etiam haberent, vnde praesentiora augmenta caperent librorum classes, de firmando aerario retribusque adaugendis solliciti admodum erant, scriptione non solum et latine et germanice contexta, qua stipem quasi rogabant, et fautores rei litterariae de stipendiis largiori manu erogandis maxima, qua fieri poterat, humanitate sollicitabant, sed adfixa quoque tabula, cui solemnibus formulis eorum nomina adpingebantur, qui beneficio aliquo in eandem collato, non parcos aut infrequentes se rei bibliothecariae cultores praebuerant. **) Nec in hoc desuit Pa-

*) Anno 1604. ist der Anfang zu Vermehrung derselben gemacht worden, und haben *E. E. Rath* und andere fürnehme Liebhaber der freyen Künste, besonders aber die *Berg-Gewercken* der *Ausbeut-Zechen*, milde *Contribuciones* zu *Erkauffung* neuer Bücher gutwillig angeleget, dabey der damahlige *Berg-Hauptmann Christoph von Schönberg*, ingleichen der *Superintendens M. Mich. Niederstätter*, und *D. Paul Pleißner*, *Stadt-Physicus*, durch *Intercession* viel gethan, welches billich zu rühmen. Man hat darauff den vorigen Ort erweitert, und *D. Wellers Auditorium* mit zur Bibliothek eingenommen, und neu angerichtet.

**) Diejenigen, welche selbe Zeit etwas hierzu verehret, sind auff eine besondere Tafel zum Gedächtniß auffgezeichnet worden, wie denn etliche sich sehr wohl gehalten, und zu ihren grossen Nachruhm dieses Werck höchlich befördern helffen, darunter insonderheit die von *Walwig* das *Opus Biblicum Regium* in 8. Theile um 128 Gulden erkaufft, schön binden lassen, und in die Bibliothek verehret. So haben auch besagte *Berg-Gewercken* ein ehrliches hergeben, und von ieder *Marck Silbers* ein gewisses etliche Jahre nacheinander auszahlen lassen, inmassen die *Bibliothek-Rechnungen* zeigen, daß inner 8. Jahren

von

tronorum benignitas, sed coeptum quoque est, stipendia colligere ad locupletandos Bibliothecae redditus inter ipsa solemniora nuptiarum sacra. *)

Quo et eodem ferme tempore singulari in litteras amore compulsus M. Albinus *Vlmann*, ^{A.1643} Ctus non incelebris, et ordini senatorio adscriptus, Inspectorque scholarum laudabilis, ampliavit Bibliothecam libris aliquot et Chirurgicis Instrumentis quatuor et sexaginta. ^{A.1644} Ad Bibliothecae enim amplitudinem non libros solum, sed et omnia artefacta, instrumenta inprimis Mathematica, Geometrica scilicet, Astronomica, Optica, sic et Medica, aliaque rariora et non ubiuis obuia pertinere, prudentissime iudicabat. **) Cum igitur et ordine suo et augmentis non contemnendis inclaresceret haec Bibliotheca, coepta est publico Scto singulis diebus *Iouis* aperiri per aliquot a meridie horas, quo patefceret omnibus et singulis, sicque publicis eruditorum commodis inseruiret. Quod laudabile admodum Maiorum institutum, nulla postea factorum iniquitate aut Bibliothecariorum incuria interruptum est, sed factum isthoc tectumque seruarunt omnes, qui se-
quentibus annis curam Bibliothecae cum laude sustinuerunt. Quos inter, ordo non solum et series annorum, sed merita etiam illius poscunt, vt primo loco nunc recenseamus M. *Dau. Quellmalzium*, qui praecipua vel in hoc vsus est felicitate, vt cum puer adhuc ^{A.1652} praeceptoris suo amantissimo *Andr. Mollero*, supra a nobis laudato, in ordinandis consignandisque librorum indicibus a manu fuisset, ipse deinceps constitutus Rector fuerit et Bibliothecarius, suaeque fidei et dexteritatis laudes ad posteritatis memoriam propagarit. Successores hic fortiebatur *Ottomem Bennovizium* et post hunc *Nic. Grefsum*, ^{Ke-A.1657} ctores Gymnasii satis felices, et laude sua ob praestitam rei Bibliothecariae fidem nullo

modo von 1604. bis 1612. von Ausbeute-Einlagen 537 Thaler in specie, und 190. Gulden 3. gute Groschen an kleiner Münze einkommen. Sonst sind etliche Anszüge und Dvittungen der Buchführer und Buchbinder vorhanden, welche insgesamt in die 1200. Gulden in sich halten, so man damahls auff Bücher gewendet, dadnrch die Bibliothek zu geschwinden Auffnehmen gelanget, und mit vielen schönen nützlichen Autoribus vermehret worden. Es ist aber kurz hernach alles ins Strecken gerathen, und die Bibliothek, weil besagte milde Einlagen gänzlich ersizen blieben, viel Jahr nacheinander verschlossen gewesen, bis Anno 1630. da auff inständiges Anhalten etlicher Litteratorum bey der Stadt, eine Revision fürgenommen, und voriger Unordnung fürzukommen, M. *Georg Plattner*, des Raths, und der damahlige Con-R. M. *Andr. Moller*, der Schule zu Bibliothecariis verordnet worden. Darauff man folgendes Jahres erstlich die Bücher in das alte und hintere Conclau wieder zusammen bracht, und das forderre Auditorium der Schulen abgetreten: Hernach sind von dem einen Bibliothecario die befundenen Bücher mit gehörigen Überschriften bezeichnet, welche zweymahl in einer Edition verhanden abgesondert, die andern alle in 10. ordentliche Classen, so gut als es zum Anfange seyn können, abgetheilet, und ein richtiger Catalogus darüber auffgerichtet worden. Von dieser neuen Anstellung der Bibliothek sind folgende Chronodysticha darinnen zu finden:

Laeto DIVI nVMlnis aVXILio!
SVEClS Vbl saXoqVe aVsls vLrlClbVs arVa
EXpVrgant fVrlls MlsnlCa TILLIaClS,
HaeC fVlt hVC transLata, reVIsaqVe BIBLlotheCa,
Et Libri In CLasses ordIne DlspostI,
GensrefIVs prlnCeps Mystes, SCönLebIVs Vibls
ConsVL, PLatnerVs BlbLarlarChos erat.
Memoriae s.

*) Folgendes hat man sich höchlich bemühet, diesem hochlöblichen Werke zu helfen, und eine gewisse beständige Einnahme zur Vermehrung der Bücher wieder einzubringen, wie denn Gott der Herr Glück und Gnade verliehen, daß innerhalb wenig Jahren, ungeacht der damaligen Kriegs-Beessuren, doch viele freywillige Schenkungen gutthätiger Personen, auch etlicher jährlichen Zinsen, in gleichen der dritte Theil von gewöhnlichen Hochzeit-Einlagen für die Schul-Cantorey der Bibliothek zugewendet, und dabey Anordnung gemacht worden, dieselbe wöchentlich alle Donnerstage zu eröffnen, daß nunmehr jedermann sich nach Begehren darinnen zu ersen, u. ein oder das andere Buch brauchen kan.

**) Quo et eodem instituto laudatissimo vsi sunt Duum viri Cl. *Melch. Löffel*, Med. D. famigeratissimus, et *D. Paul. Pleisnerus* sacri palatii Caesarei Comes, quorum hic duos Globos, coelestem terrestremque elegantes et praecipua magnitudine depictos; ille vero dono *Vitembergae* in sui memoriam huc misit, compagem ossium corporis humani, carne et nervis detractis, s. scleton, quod graeci dicunt, artubus suis plane perfectum et artificiose concatenatum.

modo defraudandos. Cum etiam per eundem hunc temporis tractum supra laudatus *Plattnerus*, per viginti et octo annos, cura rei bibliothecariae maxima ubique cum laude defunctus, diem suum obiisset, anno aetatis septuagesimo quarto, (tantam enim annorum seriem et pietas eius et merita in rem litterariam poposcerant) suffectus in eius locum ex SENATUS Ampliss. ordine est, *Sam. Seyfried*, pernobile et antiquum in *Hermunduris* nomen, Praetor primum Patriae et ICTus disertissimus, Praefectus postmodum, adiunctusque in hoc studio supra iam laudato *Andr. Mollero*. Ast et hic, pertaclus formandae iuventutis aerumnas, scholarum carceribus elapsus, animoque ad Medicae artis *) studia applicato, cum Gymnasii haecenus fuisset Con-Rector, nunc Medicinae Doctor, et Physicus *Freybergensium* ordinarius, senatorque patriae prudentissimus, animam cum cura rei bibliothecariae, cui per triginta annos immortalis laude praefuerat, deposuit anno aetatis septuagesimo tertio, nominisque sui immortalitatem et *Chronico* **) quod edidit, *Freybergensi* aliisque multis in rem litterariam meritis feliciter sibi comparavit. Successores autem quos habuit ex curia *B. Mollerus*, et quibus curae cordique fuerunt Bibliothecae incrementa, doctissima olim scripture ***) percensuit, eximiisque quibus digni fuerunt, laudibus extulit, nunc post *Mich. Schirmerum*, *Andr. Beyerum*, et *Iust. Godofredum Rabenerum*, auum meum in tumulo adhuc et ipsa aeternitate mihi maximopere venerandum, Rect. Gymnasii *Freybergensis* et Bibliothecarios immortaliter meritos, recensendus multaque laude maectandus est *M. Tob. Liebe*, *Freybergensis*. Hic enim cum per aliquot annos Collegae *Tertii*, itemque *Prorectoris* munus egregie ornasset, Rectoris fasces adeptus, singularem curam et indefessum plane studium Bibliothecae huic impendit, nihilque omisit, quod ad ornandam aequae ac augendam rem bibliothecariam pertinere videbatur. Hinc quos in X. Classes descriptos deprehendebat libros, in duodecim nunc digessit ordines, ****) tresque Catalogos et Indices locupletissimos, IV. voluminibus *****) maiori foliorum forma compactis, sua manu, quod miratus nuper sum, satis eleganter et concinne admodum conscripsit. Hoc ordine laudabili prorsus et posteris pergrato, constitutam ornatamque hanc Bibliothecam tueri etiam et ad posteritatis memoriam conseruare integram, omni studio laborarunt, qui secuti sunt *Liebium* nostrum, virum sui nominis, *Christ. Frischbius*, et *Io. Ritterus*, Rectores huius Gymnasii et Bibliothecarii sua adhuc laude florentes, quorum hic suum iam obiit diem supremum, ille vero inter alios, quibus *Freyberga* ornatur, praecones verbi diuini disertissimos, de sacra pariterque re litteraria bene hodiernum mereri pergit. Ad nostra autem tempora nunc deuoluti, quae de Bibliothecariis amplius referamus, vix habemus. Nam qui hodie ad Musarum *Freybergensium* gubernacula cum omnium plausu sedet, curamque bibliothecariae rei solertissime gerit, *Sam. Mollerus*, mea non indiget praedicatione, quippe cum etiam, nimia ad cumulaturus praeconia subueor, ne modestiam eius, qua amatur, temere violarem. Quare rogo saltem et supplex veneror summi Numinis benignitatem, vt statores rei litterariae et Patronos, quibus stipatus adhuc fuit, ipsi conseruet benignissimos, quorum ope et auspiciis optimis fortiter adiutus,

eo,

*) Suo igitur merito iis accensetur a Cl. *Wiliso* Incunab. Scholae Annaeb. p. 202, qui e scholis ad amoeniores *Galeni* et *Hippocratis* hortos abierunt.

**) Continuare hoc *Chronicon* *Freybergense* ad nostra vsque tempora, maxima, qua claret, solertia in se suscepit *Sam. Bernh. Kahn*, Ecclesiastes Cathedralis, quod vt lucem aspiciat propediem, multi exoptant.

***) Digna haec nobis visa fuit, quae adnectatur heic orationis fini.

****) CLASSES, in quas Libri dispositi sunt, sequentes duodecim I. Libri textuales Biblici, i. e. S. Biblia, eorundemque versiones, Glossae et Concordantiae, s. Indices. II. Scripta Patrum Graecorum et Latinorum. III. Scripta Theologica Orthodoxorum. IV. Script. Th. Calvinianorum. V. Script. Th. Pontificiorum. VI. Script. Th. reliquorum heterodoxorum. VII. Script. Th. Scholasticorum. VIII. Libri Iuridici. IX. Libri Physici, Medici, et Chirurgici. X. Libri Historici. XI. Libri Philosophici. XII. Libri Philologici, continentur.

*****) Tituli horum Catalogorum sunt sequ. Bibliothecae Publicae *Freybergensis* Index Primus, in quo Libri annotatis Autore, Loco et Anno editionis in certas Classes dispositi, et quoad formam exteriorem distincti reperiuntur, auspiciis et auctoritate Ampliss. et Grauiß. DNN. Inspectorum collectus et conscriptus per *M. Tob. Lieben Freyb. Gymn. Patr. Con-R. A. S. MDCLXXXIV.*

II. Bibliothecae Publicae *Freybergensis* Index II, in quo Autores, qui Libros vel conscripserunt ipsi vel recensuerunt, vel notis aut saltim praefationibus illustrarunt, ordine alphabetico digesti reperiuntur Auspiciis et Auctoritate Ampliss. et Grauiß. DNN. Inspectorum collectus, et conscriptus per *M. Tob. Lieben, Freyb. Gymn. Patr. Con-R. A. S. 1686.*

III. Bibliothecae Publicae *Freybergensis* Index Tertius, exhibens I. Repertorium Biblicum, eorum locorum Scripturae S. quos vel integri Commentarii vel Conciones, vel Tractatus Theologorum explicant: II. Repertorium Philosophicum, sistens materias varias ex Theologia, Iurisprudencia, Medicina, Philosophia depromptas, quarum vberior extat omnium explicatio. Auspiciis et Auctoritate Ampliss. et Grauiß. DNN. INSPECTORVM collectus et conscriptus per *M. Tob. Lieben, Freib. Gymn. Patr. Con-R. A. S. 1668.*

eo felicius rem bibliothecariam et ornare et augere possit. Seruet ipsi, vt et mihi ac bo-
nis omnibus, Senem sanctissimum CHRIST. LEHMANNVM, Theol. in Saxonia grandae-
uum, quem lecto nuper, quod dolebant omnes, propemodum fatali, vidi, nunc libera-
tum eo feliciter gaudeo: seruet PATRES communis patriae nostrae spectabiles, Senes
et annis et meritis in vniuersam, quam tuentur, reipublicae salutem graues admodum
et venerandos, SEYFRIDIUM, a quo leuatum me sacro fonte et susceptum esse, non
sine eximia animi voluptate recordari soleo, ALBERTVM, SCHOENLEBIVM, aliosque
omnes viros meritissimos, quos pagellae hae non capiunt, seruet, inquam, omnes ac sin-
gulos inter laetissima omnis felicitatis senectutisque commoda, quo et sacrae, et ciuili,
et litterariae rei prospiciant vltius, eamque in maius prouehere indies sua, qua pol-
lent, auctoritate ex voto omnium bonorum queant. Et dum ad finem properare ora-
tio mea iubetur, relictis, et alii tempori et aliorum ingenio iis rebus quam plurimis, quae
de *Bibliotheca Freybergensi* et dici et laudari adhuc potuissent, hanc voti mei summam
et esse et semper fore adfirmo, vt et eandem, qua digni estis, felicitatem huic, quae
ornatur, Bibliothecae, huic Gymnasio, quod tanto FRIDERICI nomine superbit, huic
vrbi, cuius moenia tantis columinibus suffulciuntur, propriam et perennem seruare ve-
lit Coeleste Numen. Idipsum etiam vt Vobis ex intimo cordis adfectu piis exoptem
precibus, antequam hinc discedam, haecque Musarum relinquam sacraria, pietas exigit a
me et Vestra, in me larga manu vltra biennium collata beneficia suo merito sibi ex-
poscunt. Tibi autem, o! aeternum Numen, aeternas, si quae vnquam a mortalibus
tanto Numini persolui possunt, gratias persoluo. Innumera sunt, quae a puero, aut quid
a puero inde? a primo viuendi initio diuinitus in me collata esse nullus dememini. To-
tum me Tibi debeo, fateor, totum me Tibi trado. Tum demum pater Tu mihi esse
coepisti, cum deesse mihi pater inciperet. Inter innumera et non superanda saepius
tam maturae orbitatis meae incommoda satis felicem me seruasti, et abs Iubricae inpru-
dis iuuentutis illecebris immunem. Qui educarent me sub faultis suis penetralibus, ani-
mumque meum ad primam statim pietatis virtutisque doctrinam formari curarent soler-
ter et effingi, largiter dedisti. Cum *Altenburgum* eundi mihi patetceret via, bonis omni-
bus me huc deduxisti, inque florentissima hac elegantiorum litterarum sede res meas ex
voto agere permisisti. Qui titubantem me in ignoto velut terrarum orbe ad rectum,
quem quaeritabam, tramitem deducerent, mihi deesse noluit. O benignissime Deus!
amplius sis mihi pater, et ego Tibi ero, si mereor, filius. Istud et hoc publica voce Te
rogito, Te obsecro, velis vel mea vice ea largiori foenore rependere, quae vel hoc loco,
in hoc amoenissimo bonarum artium emporio, collata in me beneficia fuerunt. Ad
hunc itaque, ad hunc, inquam, remuneratorem omnium beneficiorum largissimum, Vos
ablegatos volo, Patroni Excellentissimi, Vos, inquam, et reliqui, e quorum riuulis satis
beneficii in me deriuatum subinde fuit. Ego quantum, quantum in me est, nihil habeo,
quod pro Vestro in me amore, Vestra et nutriendi, et docendi, et subleuandi meam
tenuitatem propensione Vobis nunc reddam, Habui heic, de quo mihi gratulor, REDELI-
VM, FREIESLEBIVM, THOMAEOS, VVILISIVM, FRISIVM, aliosque viros de variis re-
rumpublicarum officiis, imo et de me immortaliter meritos, quorum amore et benigni-
tate suffultus, variis rudioris animi difficultatibus feliciter potui eluctari. Vos, inquam,
valere nunc ex omni parte volo, Patroni Colendissimi, Praeceptores vel paterna in me
fide et amore praeclari, quibus aeternam beneficiorum memoriam polliceor sancte at-
que spondeo. Plura eloqui nunc, nescio quo doloris adfectu intimo, prohibeor. Qua-
re vel paucis adhuc et Vos, o! Amici, valere iubeo: Valet, Valet, o! pectora mecum
adhuc, quae fuistis, coniunctissima, et mei in Vos amoris estote memores: Valet Mu-
sae *Altenburgenses* et florete in perpetuum! Vale et Tu quoque, o! Bibliotheca suauissi-
ma, quam saepius adeo perreptandi mihi non dabitur amplius forte occasio. Valet
vos libri, doctissima monumenta virorum, crescite, augefcite sub cura et prouidentia Ve-
stri VVILISII in eximium posteritatis gaudium et voluptatem! Tandem et meum ho-
spitium valeat cum FRISIO meo! o! valet vos parietes dulcissimi et fauete!

D I X I.

NO-

NOBILISSIMO AMPLISSIMOQVE
FREIBERGAE HERMVNDVRORVM
SENATI
BIBLIOTHECA
IBIDEM PVBLICA
PRO
INSTAVRATIONE
GRATIAS AGIT PVBLICAS,
INTERPRETE
M. TOBIA Lieben, Con-R.

Salve

Ingens Misniae metalliferae Gloria,
Dulce Electoratus Saxonici Delicium,
FREIBERGA!
Salve cum Patribus Tuis Conscriptis,
prouidentibus sedulo,
ne quid res Tua publica detrimenti capiat!
Illis paternam,
Tibi maternam mei curam debeo.

Embryo eram
Cimmeriis Papatus tenebris tanquam
visceribus inclusa,
nunquam hanc suauissimam lucem adspectura,
nisi Tu quidem obstetrices admouisses manus.
Lucem vero hanc adspexi,
statim ac purior Euangelii lux per Martinum Lutherum
sacra Tua pulpita illustrauerat.
Quasi iniquum esset, eam nasci in tenebris,
Quae variae doctrinae lumine
aliquando perfusura erat quamplurimos.
Humi iacebam squalida,
nec satis digna
Quam quis tolleret, aut in spem aliquam
educeret:

Tu autem,
MEA FREIBERGA,
me suscepisti, susceptam educasti, educatam
ornasti.

Ornatamque tanquam compioribus Viris iam
satis maturam digne collocare
nihil reliqui fecisti.
Tuam in posterum mirabitur Prudentiam,
qui Curas perpenderit,
Quas pro me locupletanda impendisti grauiter.
Tuam omnis posteritas venerabitur
Beneficentiam
si opes aestimauerit.

Quibus me excultam voluisti largiter.
Iam ego, quod ipsa mireris,
Tuo beneficio facta sum Mausoleum,
in quo priscorum Sanctorum custodiuntur
reliquiae,
omnis Virtutis plenae:
Iam vere eruditionis sedes,
Iam sapientiae domicilium,
Iam litterarum securissimum sacrarium,
Iam denique magnorum animorum,
et quasi Capitolium aeternitatis audic.
Vis aliquod ex Antiquitate nomen mihi tribuam?
Amalthea sum.

Non Iouis, qualem Poetae fingunt,
sed plenarum Ioue Musarum Nutrix.
In me reperis
Venam aureae doctrinae,
quae cum foditur, crescit;
Puteum iugis veritatis,
qui dum exhauritur, impletur;
Fontem perennis sapientiae,
qui nulla deductione potest vnquam exarescere.

Noli, *Vrbs Metallifera,*
 Metalla tua meis opibus antepone,
 Auro enim et Argento cistae quidem,
 non animus expleri potest.
 Auro et Argento nemo vescitur,
 meae vero diuitiae
 Mentis Nectar sunt et Ambrosia
 In me abunde est,
 quod Theologi, quod Iure Consulti, quod Medici,
 quod Philosophi, quod Philologi
 non tantum pascant oculos,
 verum etiam animum exsaturet.
 Tot ego tantaque beneficia
 dum memori mente repeto, nihil magis expeto,
 ad laudes Tuas digne ebuccinandas,
 Quam et totidem linguis instructa essem,
 quot Autorum nomina
 sua Eruditione Cornu Copiae meae augent,
 Auara vero ista spe si excido,
 Quid ne ingrata videar, porro eloquar?
 Venerabor aeternum
Illustrissimam Domum Saxoniae Gratiam,
 Quae complures Munificentiae suae riuos
 in me deduxit,
 ut aridam aliorum tenacitatem quidam redderet,
 Omni commendabo posteritati
Nobilissimum Freybergae meae Senatum,
 Qui non credidit, inuigilare se posse
 utilitatibus publicis,
 nisi constituisset publice,
 vnde colligendi sumtus,
 ne vires meae deficerent.
 Asseruabo sancte
Schönbergiorum, Walvitziorum, Köbeliorum,
Schönleibiorum, Hilligerorum, Stegiorum,
Horniorum,
 aliorumque clarissimam memoriam,
 Qui de suis detraxerunt facultatibus,
 ut meae crescerent.
 Quietem precor beatis manibus
Plensnerianis, Platnerianis, Graunianis,
 itemque ceteris
Molleris, Schellenbergis, Quellmalzis,
Bouevizis, Grefis, Schirmeris,
 Quorum Industria,
 dum inter nos viueret,
 nullo vnquam consilio, nullo labore mihi defuit,
 Indigna omnium,
 Qui me frequentant, fauore essem,
 nisi Virtutem Tuam admirarer coleremque
 perpetuo
Consultissime Alberte,
 Qui, ne *Hornianis* bonis exheres videar,
 nullum annum praeterlabi pateris,
 Quin beneficentiae Tuae vim experiar.
 Neque eorum silebo merita,
 Quos adhuc cura mei tangit,
 Ut et distinctius et apertius
 opes meae consent.
 Cui enim bono thesaurus,
 Quem vel nescias, vel vsurpare non debeas?
 Nunquam vero etiam obliuiscitur
 Mei *Schönleibii, Hilligeri, Beyeri*
 inuicta sedulitas
 et erudita Pietas,
 Quae virtutes Ipsorum propriae
 amice indefessas iungunt manus,
 ne summorum Virorum me augendi studio destituar.
 Macti estote
 Hac erecta ingenii vestri indole,
 Quotquot vel laudatae Beneficentiae
 Exemplum,
 vel ingenuus variae doctrinae amor
 accendit,

ut de incremento meo cogitetis
 quotidie.
 Sic denique gratulabor mei interpreti,
 eum operam non luisse,
 Quam Patronorum auspicijs,
 multo deuorato puluere
 aeculis meis consignandis ac disponendis
 impendit lubentissime.
 Cum illo ego, si quid reliqui est
 hanc addo votorum summam
 Ut in publicum Rei litterariae Decus
 ac emolumentum
 DEVS Bonarum Artium et Linguarum
 Stator Opt. Maximus
 me ab omnibus iniurijs,
 Quas vel hostium barbarorum ferocitas,
 vel rapidi Vulcani voracitas,
 vel ipsorum temporum minatur edacitas,
 tectam seruet atque incolumem,
 donec
 Bibliothecis amplius non erit locus,
 sed vnus liber sufficiet,
 ex quo disci perfecte possunt
 OMNIA.

Est aliquid musis dare primi temporis annos,
 Artibus et mentem composuisse iuuat.
 Fonte suum pectus docto qui Socratis implet,
 Hunc maestes merito quouis honore decet.
 Qui quatit ingentis Demosthenis arma seuerè
 Laudibus hunc cumules ipsa Minerua iubet.
 Sedulo sed praestat voluisse volumina docta,
 Et celebrum titulos edidicisse Sophum.

adpos.
Io. Fridericus Ritterus, Dresdensis

Sicut coepisti, in virtutis tramite perge
 Currere nec cursum cessa calcare Mineruae.
 Ast equidem dulci Sirenes fallere cantu
 Te cupiunt, aures obthura, tutus abibis,
 Pugnes assidue, Musarum castra sequendo,
 Splendida quo posthac aeternum praemia carpat.
 Inuigilans studiis fungaris rite labore,
 Sicque parata tibi tandem stat laurus honoris.

scr.
Io. Christ. Drechselius, Drebac. Misn.

Sic Tibi castalium fontis gustasse liquores,
 iam satis et nostrum, iam studuisse satis.
 Amplectenda putas potius documenta Camoenum,
 Quas fouet in gremio Lipsia clara suo.
 Hinc nostrum pignus, pergas peruoluere libros,
 Collige, conde Sophum nectar ad instar apis.

f.
Traugott Pietzschmann.

Wid so begrüßt Du nun die werthe Linden-Stadt,
 Der Weißheits Mutter-Platz, der Kunst Erfinderin,
 Die manchen klugen Geist in ihren Mauern hat.
 Drum wünscht ein Pythias aus treugemeinten Sinn,
 Daß Du, mein Damon, so wie auff der Schul geschehen,
 Noch mehr ins Weißheits-Buch mit Nuten mögest sehen.

Dieses schrieb aus treuer Freundschaft
Johann George Koch, von Burken.

Mores egregii, candor, solertia grandis
 Freibergam celebrem Te genuisse docent.
 Hinc ego, dum patriae de libris differis, opto,
 Sis patriae tandem viuudus ipse liber.
 Caetera discedens haec pectore verba reconde
 Sis nostrae fidei semper, amice, memor.

f.
Christophorus Gottlieb Stockmann, Geran

* * *

St. Lasc. H. 95, 4 n

